

บูรณาการพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างพลังบริหาร

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดี มจร

๑.ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย^๑

การวิจัยเรื่อง “บูรณาการพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างพลังการบริหาร” เกิดจากการที่ในสังคมปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรต่างๆ มีความซับซ้อนแก้ไขได้ยาก จึงมีประเด็นที่เป็นปัญหาการวิจัยในที่นี้ ๓ ประการคือ

ประการที่ ๑ สถานการณ์โลกปัจจุบันมีความซับซ้อน การบริหารองค์การหรือองค์กรจะใช้แนวคิด ทฤษฎีตามหนังสือตำราอย่างเดียวยังพอที่จะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพบรรลุตามนโยบายและ วัตถุประสงค์ได้หรือไม่ ?

ประการที่ ๒ องค์กรหนึ่งผลิตสินค้าชนิด ก.ส่งออกไปขายยังต่างประเทศ มีผู้จัดการที่เก่ง รอง ผู้จัดการและผู้ช่วยผู้จัดการที่เก่ง ทั้งหมดจบการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาบริหารธุรกิจ พนักงานทุกคนเป็น บุคคลคุณภาพ ผ่านการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี ทำให้ผลประกอบการดีมีกำไรมาตลอด แต่ปีนี้เกิดวิกฤติการณ์ทาง การเมืองภายในประเทศ ในขณะที่เดียวกันเศรษฐกิจโลกก็อยู่ในภาวะถดถอย ทำให้องค์กรนี้ประสบภาวะขาดทุน ถามว่า “จะแก้วิกฤติการณ์นี้ขององค์กรได้อย่างไร ? ต้องไปเรียนวิชาบริหารธุรกิจเพิ่มเติมหรือไม่ ? ต้องจ้างที่ ปรึกษาทางธุรกิจหรือไม่ ? และนอกจากชุดความรู้ด้านการบริหารแล้ว มีชุดความรู้อื่นอีกหรือไม่ที่จะนำมาใช้ แก้ปัญหาวิกฤตินี้ ?”

ประการที่ ๓ พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักบริหารที่ประสบความสำเร็จวางต้นแบบด้านการบริหารไว้(Best Practice)ซึ่งนักบริหารในปัจจุบันได้นำมาเป็นหลักในการบริหารงานทั่วไป ทำให้มีการตั้งข้อสังเกตว่า พระพุทธ องค์กรทรงมีวิธีการอะไรที่จะเป็นการเพิ่มพลังการบริหาร ? และพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่ออะไรก่อนระหว่าง การลงมือทำหน้าที่บริหารงานในองค์กรกับการพัฒนาตนให้มีคุณภาพ ?

๒.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการบริหารและการเสริมสร้างพลังบริหารทั่วไป
๒. เพื่อศึกษาพุทธธรรมสำหรับการบริหารและการเสริมสร้างพลังบริหารตามแนวพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบพลังบริหารเชิงพุทธบูรณาการ

^๑เป็นบทความจากงานวิจัยชื่อ “การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างพลังบริหาร” หัวหน้าโครงการวิจัย พระศรีคัมภีร์ ญาณ, รศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับ ทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สัญญาเลขที่ ๑๐๙/๒๕๕๒

๓. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า พุทธธรรมเพื่อการบริหารตนประกอบด้วย (๑)ฆราวาสธรรม คือสัจจะ ความจริง ทัมะ การฝึกฝน การข่มใจ รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย ชันติ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่น จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน (๒)คาถากาสลัก คือ จขทุข ชนสัสศัค หลีกเลี้ยงคนพาล ภาช สาธุสมามัค สังสรรค์บัณฑิต กร ปุณฺณมโหระตตฺ ทำดีเป็นนิจ สร นิจจม นิจจตฺ คิดถึงอนิจจัง (๓)สัปปริสธรรม คืออิตตัญญุตตา ความรู้จักตน มัตตัญญุตตา ความรู้จักประมาณคือความพอดี ไม่เกินกำลัง นี่คือนิพพานเพื่อการบริหารตน

การที่จะทำให้สามารถปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน คนต้องเพิ่มพลังบริหารโดยบำเพ็ญไตรสิกขาเพื่อให้เกิดความดีงามทางจิต ซึ่งจะ使人มีพลังหรือพลังพิเศษมากกว่าคนธรรมดาทั่วไป เป็นพลังทางจิตที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส เมื่อคิดก็มีพลัง เมื่อพูดก็มีพลัง เมื่อทำก็มีพลังมากกว่าปกติ ผู้ผ่านการศึกษามอบกรมกล่อมเกลามาตามหลักไตรสิกขา มีศรัทธามั่นคงแข็งแรงโดยไม่ต้องอิงอาศัยปัจจัยภายนอกมากระตุ้นเตือน เป็นศรัทธาที่เกิดจากพินิจใคร่ครวญด้วยตัวเองอย่างถ่องแท้แล้ว เป็นความเชื่อที่ไม่ต้องเชื่อใคร(อัสสัทธะ) จึงเป็นศรัทธาที่มีพลังมหาศาล มีวิริยะคือความเพียรเกิดจากภายในโดยไม่มีปัจจัยภายนอกมากระตุ้นเตือน เป็นความเพียรชอบที่กล้าแกร่งไม่ท้อถอยแม้จะประสบปัญหาอุปสรรค มุ่งหน้าไปไม่หยุดหย่อน มีสติมั่นคงต่อเนื่องไม่ขาดตอน ระลึกรู้ตัว ระวังมิให้อกุศลจิตเกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะประสบอารมณ์ที่น่าพอใจ(อิฏฐารมณ์)หรืออารมณ์ไม่น่าพอใจ(อนิฏฐารมณ์) มีสติระลึกรู้ตัวทุกขณะจิต เป็นฐานทำให้โยนิโสมนสิการ(การใคร่ครวญโดยถ้วนถี่)ได้ทำหน้าที่คัดกรองอารมณ์ภายนอกที่ผ่านเข้ามาทางทวารทั้งหลายมีทางตาเป็นต้น เพื่อมิให้อารมณ์เหล่านั้นมาทำให้จิตเศร้าหมอง มีสมาธิแน่นแน่มั่นคงเป็นฌานสมาบัติ มีปัญญาารู้แจ้งเห็นจริงโลกและปรากฏการณ์ในโลกตามความเป็นจริง เพราะพระพุทธานุชาลือว่า การบริหารองค์กรเป็นเรื่องจริงในวิถีชีวิตการทำงาน อยู่ในท่ามกลางโลกธรรมคือการได้(ลาภ) สูญเสีย(อลาภ) ได้ยศ(ยศ) เสื่อมยศ(อยส) ตีเตียน(นินทา) สรรเสริญ(ปลั่งสา) ความสุข(สุข) ความทุกข์(ทุกข์) เปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมาระหว่างสิ่งที่น่าพอใจ(อิฏฐารมณ์)กับสิ่งที่ไม่น่าพอใจ(อนิฏฐารมณ์)ตลอดเวลา ซึ่งไม่ว่าจะได้สิ่งที่น่าพอใจหรือสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ถ้าฐานชีวิตไม่แข็งแกร่งยอมทำให้ชีวิตเสียศูนย์ได้ทั้งนั้น ได้สิ่งที่น่าพอใจ ดีใจมากเกินไปอาจทำให้ขาดสติได้ ได้สิ่งที่ไม่น่าพอใจ เสียใจมากเกินไปอาจทำให้ขาดสติได้เช่นเดียวกัน การขาดสตินี้เองเรียกว่า “ชีวิตเสียศูนย์” หรือคนโบราณเรียกว่า “ขวัญเสีย”

คุณวิเสสคือโลกียอภิญา(หรืออาจถึงโลกุตตรอภิญา)เป็นฐานที่แข็งแกร่งจะเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตไม่ให้เสียศูนย์ซึ่งจะเป็นเหตุทำให้ชีวิตนี้มีพลังพิเศษมหาศาลที่จะทำอะไรก็ได้ในสถานการณ์ใดก็ได้โดยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การบริหารองค์กรเป็นเรื่องจริงในวิถีชีวิตการทำงาน อยู่ในท่ามกลางโลกธรรมคือการได้(ลาภ) สูญเสีย(อลาภ) ได้ยศ(ยศ) เสื่อมยศ(อยส) ตีเตียน(นินทา) สรรเสริญ(ปลั่งสา) ความสุข(สุข) ความทุกข์(ทุกข์) เปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมาระหว่างสิ่งที่น่าพอใจ(อิฏฐารมณ์)กับสิ่งที่ไม่น่าพอใจ(อนิฏฐารมณ์)ตลอดเวลา ซึ่งไม่ว่าจะได้สิ่งที่น่าพอใจหรือสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ถ้าฐานชีวิตไม่แข็งแกร่งยอมทำให้ชีวิตเสียศูนย์ได้ทั้งนั้น ได้สิ่งที่น่าพอใจ ดีใจมากเกินไปอาจทำให้ขาดสติได้ ได้สิ่งที่ไม่น่าพอใจ เสียใจมากเกินไปอาจทำให้ขาดสติได้เช่นเดียวกัน การขาดสตินี้เองเรียกว่า “ชีวิตเสียศูนย์” หรือคนโบราณเรียกว่า “ขวัญเสีย” คนแม้จะความรู้ความเชี่ยวชาญมาก แต่ถ้าขาดฐานชีวิตโลกียอภิญา(หรืออาจถึงโลกุตตรอภิญา)แล้วถือว่าไม่มีภูมิคุ้มกันชีวิต เมื่อประสบกับโลกธรรมก็อาจทำให้เสียศูนย์ได้ ซึ่งจะทำให้หมดโอกาสใช้วิชาการและวิชาชีพในการบริหารองค์กร

นักคิดด้านบริหารทั่วไปได้แสดงหลักการวิธีการการบริหารและการเพิ่มพลังบริหารตนสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา เช่น เหล่าจ้อกล่าวถึงการทำให้ตัวเองให้ว่าง ไม่ให้ความยึดมั่นถือมั่น ทำจิตให้ว่างไม่ยึดติดถือเป็นการปลดปล่อยเรื่องที่จะมารบกวนจิตใจให้เศร้าหมอง ทำจิตให้ปลอดโปร่งเบาสบายมีสมาธิซึ่งจะก่อให้เกิดพลังมหาศาล ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรู้จักประมาณตน ดำเนินชีวิตโดยอยู่บนฐานของตัวเองจริง โดยมีคติว่า “คนที่ยืนเขย่งเท้าย่อมยืนอยู่ได้ไม่นาน” ความแข็งแกร่งภายในตนเป็นคุณสมบัติของนักบริหาร ขงจื้อให้ความสำคัญต่อการศึกษานักบริหารต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้ สะสมประสบการณ์ โดยถือคติว่า “เดินทางพันลี้ดีกว่าอ่านหนังสือหมื่นเล่ม” ในด้านการบริหาร คนจีนโบราณให้ความสำคัญต่อวุฒิภาวะ เห็นได้จากกรณีขงเบ้งจิวอี้ผู้เป็นจอมทัพ จิวอี้โกรธประกาศก้องด้วยความปวดร้าว เกิดความคับแค้นจนกระสุนใจตาย วุฒิภาวะนี้จะทำให้คนมี(๑)ใจกว้างเหมือนท้องฟ้าอากาศ (๒)หนักแน่นมั่นคงเหมือนปฐพีและขุนเขา (๓)เยือกเย็นเหมือนน้ำในมหานที ความสำเร็จของการบริหารตนจึงขึ้นอยู่กับการควบคุมตัวเอง ดังที่ขงเบ้งกล่าวว่า “อันวิถีแห่งความปิติและความโกรธนั้น มิควรปิติในสิ่งที่มิควรปิติ มิควรโกรธในสิ่งที่สิ่งที่มีควรโกรธ ในระหว่างความปิติและความโกรธ จะต้องมีความกระจ่างในขอบเขตให้ชัดเจน ด้านความโกรธ มิควรโกรธจนทำร้ายผู้บริสุทธิ์ ด้านความปิติ มิควรปิติจนละเว้นผู้ที่ควรสังหาร”

แจ๊ค เวลส์รู้และเข้าใจหลักไตรลักษณ์อย่างลึกซึ้งจึงบริหารงานด้วยความไม่ยึดติดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะ มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เน้นการทำงานรวดเร็วและเรียบง่าย ไม่ให้มีความซับซ้อนซึ่งจะยากต่อการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง สตีเฟนอาร์. โคเวียกกล่าวถึงเรื่องโปรแอกทีฟคือการริเริ่มและรับผิดชอบโดยไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอก สังคมภายนอกจะให้ความสนใจหรือไม่ให้ความสนใจก็ได้ไม่มีผลทำให้บริหารงานของเขาลดประสิทธิภาพลง สร้างจินตนาการขึ้นในใจแล้วลงมือทำให้เกิดขึ้นจริงๆ โดยอยู่บนหลักคิดว่า “ทุกอย่างเกิดจากการสร้าง ๒ ครั้ง” บริหารและดำเนินการตามลำดับความสำคัญ สตีฟจ็อบส์ใช้หลักพระพุทธศาสนาคือมรณสติและอานาปานสติเป็นแรงดาลใจให้ใส่ใจงานที่ทำอยู่ประจำวัน เวลาที่ดีที่สุดคือปัจจุบันและปาฏิหาริย์ที่แท้จริงอยู่ในชีวิตประจำวัน สตีฟทำงานสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ตรัสเป็นครั้งสุดท้ายก่อนปรินิพพาน(ตาย)ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด” ในขณะที่เดียวกันก็ทำตนเป็นคนหิวโหยความรู้และพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา

พุทธธรรมเพื่อการบริหารคนประกอบด้วย (๑) พรหมวิหาร คือเมตตา ความรักความปรารถนาดีให้มีความสุข กรุณา ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข และอุเบกขา ความวางใจเป็นกลางในสถานการณ์โดยไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง (๒)สังคหวัตถุ คือทาน ให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน ปิยวาจา กล่าวคำเป็นที่รักสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี อตถจริยา ขวนขวายช่วยเหลือการงาน และสมานัตตตาวางตนเสมอต้นเสมอปลายในชนทุกระดับ (๓)สารณียธรรม คือเมตตาทายกรรม ช่วยเหลือกิจด้วยกำลังกายรวมทั้งแสดงความเคารพทางกาย เมตตาวาจกรรม แนะนำสั่งสอนตักเตือนด้วยความหวังดี เมตตามโนกรรม ตั้งจิตปรารถนาดี มองกันในแง่ดีเสมอ สาธารณโภคิตา ให้มีส่วนร่วมใช้สอยทรัพย์สินสาธารณะร่วมกัน สีลสามัญญตา ประพฤติสุจริตดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัยเสมอเหมือนกัน และทิวฐิสามัญญตา มีความเห็นดีเห็นงามร่วมกัน (๔)สัปปริสธรรม คือ ปริสัญญุตตา รู้จักชุมชนและรู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ บุคคลัญญุตตา รู้ความแตกต่างแห่งบุคคลและรู้วิธีที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ เหล่านี้คือพุทธธรรมเพื่อการบริหารคน

การที่จะทำให้สามารถปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน คนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารต้องเพิ่มพลังบริหารโดยบำเพ็ญไตรสิกขาเพื่อให้เกิดความตั้งงามทางจิต ซึ่งจะทำให้คนมี

พลังพิเศษมากกว่าคนธรรมดาทั่วไป เป็นพลังทางจิตที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส เมื่อคิดก็มีพลัง เมื่อพูดก็มีพลัง เมื่อทำก็มีพลังมากกว่าปกติ ผู้ผ่านการศึกษาบรมกล่อมเกลามาตามหลักไตรสิกขาย่อมได้คุณวิเศษคือโลกียภิญญา(หรืออาจถึงโลกุตตรภิญญา)ซึ่งเป็นฐานที่แข็งแกร่งจะเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตไม่ทำให้เสียศูนย์ซึ่งจะเป็นผลทำให้ชีวิตนี้มีพลังพิเศษมหาศาลที่จะทำอะไรก็ได้ในสถานการณ์ใดก็ได้โดยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารองค์กรเป็นเรื่องจริงในวิถีชีวิตการทำงาน

นักคิดด้านบริหารทั่วไปได้แสดงหลักการวิธีการการบริหารและการเพิ่มพลังบริหารคนสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา เช่น เหลาจื๋อกล่าวถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน ให้ทำตัวเหมือนน้ำ เหลาจื๋อกล่าวว่า “ความดีอันสูงสุดนั้นคล้ายกับน้ำ น้ำให้คุณแก่สรรพสิ่ง แต่มีได้แย่งชิงสิ่งใดน้ำตั้งตนอยู่ในที่ต่ำ อันทุกคนรังเกียจเหยียดหยาม” นักบริหารต้องปฏิบัติตัวเหมือนน้ำนั่นคือ มีความเย็น สามารถปรับตัวแทรกไปได้ทุกซอกทุกมุมโดยไม่มีขีดจำกัด อ่อนน้อมถ่อมตนเหมือนน้ำที่อยู่ในที่ต่ำเสมอ นักบริหารไม่ควรเข้าไปการจัดการ แต่ควรให้ทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติที่ควรจะเป็น โดยการคอยเฝ้าติดตามดูไม่ให้มีเหตุปัจจัยใดๆ มาทำให้เป็นไปผิดเส้นทาง “บริหารก็คือมองในภาพรวม ดูไปรอบๆ คอยเป็นพี่เลี้ยง ไม่เข้าไปสั่งการยุ่งเกี่ยวโดยไม่จำเป็น ซึ่งขงจื๊อก็กล่าวในทำนองเดียวกัน อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพบนอบผู้ใหญ่ เมตตากรุณาต่อผู้อื่น รูปแบบการบริหารที่สมบูรณ์เกิดจากการผสมผสานระหว่างศาสตร์กับศิลป์อย่างลงตัว บทเรียนจากวรรณกรรมสามก๊กในประเด็นนี้ก็คือกรณีที่เล่าปี่เดินทางไปหาขงจื๊อที่กระท่อมถึง ๓ ครั้งเพื่อเชิญให้เป็นที่ปรึกษา เล่าปี่เชิดชูผู้มีปัญญาและมีความอ่อนน้อมถ่อมตน แม้จะศักดิ์ที่สูงกว่าขงเบ้งก็ไม่ถือตัว เพราะปรากฏเป็นที่ประจักษ์ว่า ขงเบ้งเป็นผู้รู้และเชี่ยวชาญในศาสตร์และศิลป์ในการบริหารคน โดยเฉพาะหลักในการศึกษานิสัยคนที่ว่า ยุแหย่ล่องใจด้วยความผิดและความถูก ด้วยเรื่องดีและเรื่องร้ายเพื่อหยั่งรู้คตินิยม บริภาษให้จนมุมเพื่อหยั่งรู้ภูมิจิต สอบถามซักไซ้เรื่องกลยุทธ์หรือกลอุบายเพื่อหยั่งรู้ปัญญา บอกกล่าวเคราะห์ภัยเพื่อหยั่งรู้ความกล้า มอมเมาด้วยสุราเพื่อหยั่งรู้นิสัย ให้เพียบพร้อมด้วยลาภยศเพื่อหยั่งรู้ความสุจริต มอบหมายงานให้ทำในเวลาที่ยกจำกัดเพื่อหยั่งรู้สัจจะ

แจ๊ค เวลช์บริหารคนด้วยการสร้างความคุ้นเคยและผ่อนคลาย ฝึกให้พนักงานสามารถทำหายความคิดของหัวหน้าได้อย่างสะดวกใจ มีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น ระดมสมองกับผู้ร่วมงานและหัวหน้า จัดประชุมอย่างไม่เป็นทางการมากขึ้น (๓)เสนอให้มีการสังสรรค์ร่วมกันบ้างเป็นครั้งคราวทำให้พนักงานในองค์กรผ่อนคลาย ขจัดขั้นตอนต่างๆ ในการจัดการ กำจัดระบบราชการ เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมให้มากขึ้น ให้ทุกคนมีอิสระที่จะพูด เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโนให้ความสำคัญกับสมองและทักษะการคิด กระตุ้นให้คนเกิดความคิดสร้างสรรค์ด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น กระตุ้นให้คิดสร้างสรรค์โดยวิธีโครงสร้างความคิดเดิมย้อนกลับไปเริ่มต้นคิดใหม่ กระตุ้นให้คิดสร้างสรรค์โดยคิดถึงความเป็นไปได้หรือทางเลือกอื่นๆ ในขณะที่สติเฟื่อง. โควีย์เน้นสร้างคุณูปการต่อกันและกันเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจกัน เรียกวิธีการนี้ว่า “การสะสมทุนในบัญชีชื่อใจ” บริหารโดยให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่างช่วยกันขับเคลื่อนองค์กร

พุทธธรรมเพื่อการบริหารงานประกอบด้วย (๑)อิทธิบาท คือฉันทะ ความพอใจ ใฝ่ใจที่จะทำสิ่งดีงามอยู่เสมอ วิริยะ ขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน เอาจริงไม่ทอดยอจิตตะ จิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปและวิมังสา ความไตร่ตรอง ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง (๒)วัชชูปริหานิยธรรม คือหมั่นประชุมกัน พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชัพึงกระทำ ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามธรรมที่วางไว้เดิม สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจ้าวัชชัพึงผู้มีพระชนมายุมาก ไม่ฉุดคร่าขึ้นใจกุลสตรีหรือกุลกุมารีให้อยู่ร่วมด้วย สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ใน

แคว้นวัชชีของชาววัชชี จัดการรักษา คุ่มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรม (๓) สัปปุริสธรรม คือ ธรรม ๑๐ ประการ รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งเหตุผล อดิถุญดารู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ซึ่งจะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ กาลัญญดารู้เวลาอันเหมาะสมที่จะใช้ในการดำเนินงานเรื่องนั้นๆ เหล่านี้คือพุทธธรรมเพื่อการบริหารงาน

การที่จะทำให้สามารถปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน คนต้องเพิ่มพลังบริหารโดยบำเพ็ญไตรสิกขาเพื่อให้เกิดความดีงามทางจิต ซึ่งจะ使人มีพลังหรือพลังพิเศษมากกว่าคนธรรมดาทั่วไป เป็นพลังทางจิตที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส เมื่อคิดก็มีพลัง เมื่อพูดก็มีพลัง เมื่อทำก็มีพลังมากกว่าปกติ ผู้ผ่านการศึกษายอมรับกล่อมเกลามาตามหลักไตรสิกขาย่อมได้คุณวิเศษคือโลกียอภิญาญา(หรืออาจถึงโลกุตตรอภิญาญา)ซึ่งเป็นฐานที่แข็งแกร่งจะเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตไม่ให้เสียศูนย์ซึ่งจะเป็นผลทำให้ชีวิตนี้มีพลังพิเศษมหาศาลที่จะทำอะไรก็ได้ในสถานการณ์ใดก็ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารองค์กรเป็นเรื่องจริงในวิถีชีวิตการทำงาน

นักคิดด้านบริหารทั่วไปได้แสดงหลักการวิธีการการบริหารและการเพิ่มพลังบริหารคนสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา เช่น เหล่าจ้อสอนให้บริหารงานโดยใช้พระคุณ(Soft Control)มากกว่าการใช้วิธีแบบพระเดช(Hard Control) เหล่าจ้อกล่าวว่า “ปราชญ์ย่อมกระทำด้วยการไม่กระทำ เทศนาด้วยการไม่เอ่ยวาจา การงานทั้งหลายก็สำเร็จลุล่วงลง ท่านให้ชีวิตแก่สรรพสิ่ง แต่มิได้ถือตัวเป็นเจ้าของ ประกอบกิจยิ่งใหญ่ แต่มิได้ประกาศให้โลกรู้ เหตุที่ท่านไม่ปรารถนาในเกียรติคุณ เกียรติคุณของท่านจึงดำรงอยู่ไม่สูญหาย” ในขณะที่ขงจ้อกล่าวถึงการสื่อสารกันแบบ ๒ ทิศทางอย่างเข้าใจกันและกัน หลีกเลียงการให้สัญญาล่วงหน้าว่าจะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้หรือทำที่ว่าจะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้ก่อนที่จะลงมือทำงาน ในการบริหารงานนั้น เพื่อให้ได้รับองค์ความรู้และข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างรอบด้าน ควรขอคำแนะนำจากผู้รู้ตั้งกรณีใจใจขอคำแนะนำจากชุมชนอกในการทำศึกสงครามกับอ้วนเสี้ยวซึ่งมีกำลังทหารมากกว่า

แจ๊ค เวลซ์เห็นว่า ประสิทธิภาพทางการบริหารขึ้นอยู่กับความถนัด ความขยัน และความรู้เรื่องนั้นๆ ทำอะไรก็ตามต้องเริ่มด้วยจุดแข็งของตัวเอง เขากล่าวไว้ตอนหนึ่งหนึ่งว่า “บุคคลไม่อาจทำในสิ่งที่เขาไม่มีความสามารถ” ต้องรู้และเข้าใจโลกว่า สรรพสิ่งเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง การบริหารงานต้องเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต้องขยันและคิดจะทำตลอดเวลา ในขณะที่สติเฟื่องอาร์. โคเวียก็กล่าวถึงหลักการบริหารในทำนองเดียวกันว่า “จงเริ่มทำก่อนและรับผิดชอบต่อเนื่อง(Be-Proactive)เหมือนกับบิทธิบาทรธรรมข้อฉันทะคือความพอใจใครที่จะทำและความพอใจใฝ่ดีงาม(กัตตุกัมยตาฉันทะและธัมมฉันทะ)

ตามหลักพระพุทธศาสนา ประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านบริหารขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๒ ส่วนหลักคือ (๑)แนวคิดทฤษฎีเชิงบูรณาการเพื่อการบริหาร ซึ่งป็นหลักวิชาการและวิชาชีพ (๒)นักบริหารผู้ผ่านการฝึกฝนอบรมตามหลักไตรสิกขา ดังนั้น ในโลกปัจจุบัน นักบริหารที่สมบูรณ์แบบ นอกจากต้องมีความรู้ศาสตร์และศิลป์ด้านการบริหารรวมทั้งวิทยาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว จะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมตนให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรมอย่างน้อยก็ควรจะเป็นกัลยาณชน คือเป็นคนดีมีศีลธรรมตามหลักศาสนา มีสติปัญญาเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้วิชาชีวิต มีวุฒิภาวะ มีจิตใจที่หนักแน่น อ่อนโยนเหมาะแก่การใช้ สามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์